

AAN DE ZIJDE VAN
NELSON MANDELA

From black and white to full colour

Voor zijn geboorte, op 18 juli 1918, was Rolihlahla Mandela al doortrokken van de verantwoordelijkheden van leiderschap en de zorgen van een volk dat zijn waardigheid en geboorterecht afgenomen ziet worden.

GEBORTE VAN EEN STER

Het was ook een moeilijk jaar voor de wereld. Na het einde van de Eerste Wereldoorlog werd de wereld geteisterd door een griepvirus dat 500 miljoen mensen trof en 50 tot 100 miljoen levens kostte. Dat ze het kind Rolihlahla ('onruststoker') noemden, was sterk symbolisch voor de hoop en gebeden van een generatie mensen die worstelden om een manier te vinden waarop ze konden omgaan met de onbegrijpelijk oneerlijke veranderingen die hun werden opgedrongen. Mandela's vader, stamhoofd Mphakanyiswa Gadla Henry Mandela, was in die tijd de traditionele leider van Mvezo, aan de oever van de rivier Mbashe (in het district Mthatha). De verantwoordelijkheden van stamhoofd Mphakanyiswa reikten echter veel verder dan Mvezo, waar Mandela werd geboren. Hij was ook belast met de taak van adviseur van koning Dalindyebo in een tijd waarin traditionele leiders werden gedwongen hun greep op de macht op te geven. Mandela's moeder, Nosekeni Fanny, was in die tijd de derde van de vier vrouwen van stamhoofd Mphakanyiswa. In zijn autobiografie, *De lange weg naar de vrijheid*, beschreef Mandela de huiselijke structuren en protocollen als volgt:

'Ieder van deze vrouwen – de Grote Vrouw, de Rechterhand-Vrouw, de Linkerhand-Vrouw en de vrouw van de Iqadi of het Ondersteunende Huis – had haar eigen kraal. Een kraal was een stuk land met meestal een omheind deel voor dieren, velden om gewassen op te verbouwen en een of meer rieten hutten. De kralen van mijn vaders vrouwen lagen kilometers uit elkaar en hij reisde ertussen op en neer. Tijdens die reizen verwekte mijn vader dertien kinderen, vier jongens en negen meisjes. Ik ben het oudste kind van het Huis van de Rechterhand, en de jongste van mijn vaders vier zoons... Al zijn zoons, behalve ikzelf, zijn inmiddels overleden, en ieder van hen was niet alleen in leeftijd mijn meerdere, maar ook in status.'

'De kralen van mijn vaders vrouwen lagen kilometers uit elkaar en hij reisde ertussen op en neer.'

– Nelson Mandela

(Links: vervoer op het platteland)

(Boven: de rivier Mbashe kronkelt langs het dorp Mvezo)

Toen Mandela nog vrij jong was, verloor zijn vader na onenigheid met een blanke rechter de overheidserkenning voor zijn titel – en zijn salaris. Mandela beschreef het incident als iets met een os die van zijn eigenaar was weggewandeld. Andere bronnen zeggen dat de os een symbolisch geschenk was dat samenhang met de toewijzing van land door stamhoofd Mphakanyiswa, en volgens gebruik door het stamhoofd teruggebracht had moeten worden naar de eigenaar. Over Mphakanyiswa's reactie op de dagvaarding is iedereen helder. 'Ik kom niet; ik moet me klaarmaken voor de strijd,' was zijn boodschap. De rechter beschuldigde stamhoofd Mphakanyiswa van ongehoorzaamheid en zette hem aan de kant, en daarmee eindigde het leiderschap van de familie Mandela.

MVEZO

Mvezo is tegenwoordig de traditionele zetel van stamhoofd Zwelivelile Mandla Mandela, de kleinzoon en erfgenaam van de overleden ex-president. Stamhoofd Zwelivelile is ook parlementslid voor het regerende ANC. Hij heeft een Grote Plaats hoog boven de rivier Mbashe gebouwd, met een museum en accommodatie voor toeristen. Hoewel zijn opvoeding niet volledig in het teken stond van de abaThembu-cultuur, wil hij zoveel mogelijk kennis vergaren om de geschiedenis en wortels van zijn familie op te tekenen en zich eigen te maken.

In 2011 riep stamhoofd Zwelivelile een bijzondere vergadering van ouderlingen uit Mvezo bijeen in een grote rondavel op zijn Grote Plaats. Het doel was om de namen, karakters en wapenfeiten vast te leggen van alle stamhoofden die tussen het afzetten van stamhoofd Mphakanyiswa en het aantreden van stamhoofd Zwelivelile hadden geheerst.

Een stuk of twintig grijze mannen zaten in een kring en groeven in hun geheugen om een gat van meer dan tachtig jaar te dichtten. Hoewel ze zich de data niet exact herinnerden, spraken ze openlijk en met bloemrijke taal – en legden ze de geschiedenis vast met behulp van losse delen van de mondelinge overlevering. Aan een aantal koesterden ze goede herinneringen, zoals stamhoofd Mgcinislawo, die in 1964 in functie kwam. 'Hij stond er altijd op dat wie zich niet aan de wet hield naar het grotere hof dat onder de koning viel werd gebracht.' Stamhoofd Vulindawo, die in 1978 aantrad, werd minder gerespecteerd: 'Steeds als je met een kwestie bij hem aanklopte, moest je een kip als boete betalen.'

Vriendelijke groene heuvels, vriendelijke stroompjes,
een vriendelijke levenswijze en vriendelijke mensen.

Qunu ligt ten noordwesten van Mvezo, in de richting van Mthatha, de regiohoofdstad. Mvezo ligt aan de machtige rivier Mbashe, waarnaast steile hellingen verrijzen; het landschap van Qunu is veel vriendelijker.

Er waren in die tijd in Thembuland maar weinig wegen zoals wij die kennen; enkel sporen door het gras. En er waren weinig mannen, want die waren weg om de goedkope arbeid te leveren die de boerderijen, mijnen en fabrieken van de blanken, op vele dagen lopen van hun dorp, draaiende moest houden. De mensen voorzagen als boeren en veehouders in hun eigen levensonderhoud. Vrouwen en kinderen werkten op het land, terwijl de mannen het ploegen voor hun rekening namen als ze thuiskwamen voor hun jaarlijkse verlof. De bevolking leefde in rondavels, hutten in de vorm van bijenkorven met lemen muren, rieten daken en vloeren van vernalen mierenhopen. Mandela's moeder had zeggenschap over drie rondavels in Qunu. In een ervan werd gekookt, in een andere geslapen en de derde was een opslagruimte. De familie was volledig zelfvoorzienend.

De mensen voorzagen als boeren en veehouders in hun eigen levensonderhoud. Vrouwen en kinderen werkten op het land, terwijl de mannen het ploegen voor hun rekening namen als ze thuishkwamen voor hun jaarlijkse verlof.

Een traditionele opvoeding

In Qunu leerde de jonge Mandela jagen en vissen – en met stokken vechten. Alles wijst erop dat hij van dit gebied hield, en van de eerlijke eenvoud van de mensen.

Hier gleed hij over het gladde gesteente in de heuvels omlaag tot zijn achterste rauw was. Hier werd hij gedoopt (nadat zijn moeder christen was geworden). En hier ging hij voor het eerst naar school – als eerste in zijn familie – en kreeg hij op de allereerste dag zijn christelijke naam, Nelson, van zijn lerares, juffrouw Mdingane. Maar er zou een tragedie plaatsvinden. Stamhoofd Mphakanyiswa overleed toen Mandela nog maar twaalf jaar oud was – en na een korte periode van rouw moest de opgroeiende onruststoker weer verhuizen.

... hij hield van dit gebied, en van de eerlijke
eenvoud van de mensen.